

Mozartine – nedeljske matineeje Simfoničnega orkestra RTV Slovenija 2013

Aktualno četverico nedeljskih orkestrskih matinej s *Simfoničnim orkestrom RTV Slovenija* je tokrat (med 20. januarjem in 21. aprilom 2013) prvič pripravil in vodil pri nas (malo) znani avstralski dirigent holandsko-avstralskih družinskih korenin **Benjamin Bayl** (roj. 1978 v Sydneyju).

Posebnosti njegovih izvedb z orkestri, opernimi hišami in ansambli za zgodnjo glasbo so pripomogle, da smo nekaj njegovih interpretacijskih nastavkov slišali (in videli) tudi v Ljubljani na velikem odru dvorane Marjana Kozine v Slovenski filharmoniji. Bayl tako kljub mladosti postaja vedno bolj iskan in cenjen dirigent. Moral je biti »čudežni otrok«, saj se je že s štirimi leti začel učiti klavir in bil prvi Avstrelac, ki je študiral orgle na Kraljevem kolidžu v Cambridgeu. V svoji samostojni dirigentski karieri je bil najprej asistent v budimpeštanskem festivalskem orkestru, v katerem je odlično sodeloval z legendarnim Ivanom Fischerjem. Z njim je sodeloval tudi pri delu z orkestrom Koncertne hiše v Berlinu, posvečal pa se je tudi delu s svojim ansamblom Gabrieli Consort & Players v Londonu. Sledila so povabila koncertnih hiš in prirediteljev z Dunaja, iz Londona, Amsterdama, Pariza, Madrida, Barcelone, Kopenhavna, Strasbourga itd. Kot asistent in kot instrumentalist na fortepianu (predhodniku sodobnega klavirja) Bayl še vedno in redno sodeluje pri produkcijah Mozartovih oper, ki jih za

nosilce zvoka izdaja slovita založniška hiša Deutsche Grammophon. Tako sta že izšli Mozartovi operi *Don Juan* in *Così van tutte* z Mahlerjevim in Evropskim komornim orkestrom. Bayl se ne ukvarja samo z zgodnjo glasbo, temveč se posveča tudi sodobni glasbeni literaturi. Na prvi zgoščenki pod njegovim dirigentskim vodstvom – v specializirani reviji *BBC Music Magazine* je bila ocenjena z najvišjo oceno – so posnetki del Paula Hindemitha. Bayl je ustanovil tudi ansambel za zgodnjo glasbo The Saraband Consort. Z njim je pred kratkim debitiral v sloviti dvorani Wigmore Hall v Londonu, kjer nastopajo le najbolj izbrani umetniki. Dirigent in pianist Benjamin Bayl se z veliko vnemo posveča tudi pedagoškemu delu, saj na različnih mojstrskih tečajih po Evropi poučuje mlade glasbenike, ki se ukvarjajo z igranjem na zgodovinska glasbila.

V teh – neke vrste dogovorjenih – interpretacijah med starim in novim so se sukale tudi tokratne Mozartine. Na njih so poleg tujega dirigenta nastopili sami mladi slovenski glasbeni umetniki kot solisti, večinoma iz vrst matičnega simfoničnega orkestra Simfonikov RTV Slovenija. Poslušali smo res pravo nedeljsko dopoldansko, razpoložensko glasbo, v kateri seveda že po naslovu sodeč niso manjkala Mozartova dela in dela njegovih sodobnikov, predhodnikov in nadaljevalcev, s tem da tokrat pač nismo poslušali sodobne in slovenske glasbe, saj gre v

tem primeru že leta in leta za koncept Mozartin, v katerem ima seveda prednost Mozart. Morda je ves proces v skladu z neke vrste nepisanim pravilom igranja in vadbe orkestra, za katerega je prav omenjeni repertoar najboljša priložnost za vzdrževanje orkestrske kondicije. Tudi zato smo lahko v orkestrskih vrstah poslušali in videli tudi zgodnja, neke vrste zgodovinska glasbila, kot so npr. basovski rogovi, trobente, rogovi, pavke idr.

W. A. Mozart

Na prvi letošnji Mozartini 20. januarja 2013 je bil na vrsti izključno Wolfgang Amadeus Mozart (1756–1791) in njegova glasba. Ravno pravi programski uvod je dal tokrat nemalo prilik za kolikor toliko enovito predstavitev glasbe verjetno največjega skladatelja in glasbenega genija vseh časov. Ker je bila za uvod predvajana uvertura opere *Figarova svatba*, velja vsaj ponoviti, da je prav Mozart tudi v operni umetnosti zapustil umetnine, ki spadajo v sam vrh tovrstne ustvarjalnosti. Med njimi je zagotovo najpomembnejša prav ta (1785), ki temelji na literarni predlogi *Veseli dan* ali *Figarova svatba* francoskega pisatelja Pierra Augustina Beaumarchaisa (1732–1799). Uvodna glasba, ki jo je Mozart napisal tik pred premiero (1. maja 1786 v dunajskem Burgtheatru), po svoji dinamiki, tempu in naravi ustreza uporniškemu duhu Beaumarchaisevega izvirnika, ki ga je moral Mozartov libretist Lorenzo da Ponte nekoliko omiliti, sicer cesar Jožef II. prav gotovo ne bi dovolil izvedbe. Vsekakor je treba omeniti, da Mozartove *Figarove svatbe* na Dunaju niso posebno prijazno sprejeli in so ji pravo vrednost priznali

nekaj let pozneje šele v Pragi in prav tam je bila povod za novo naročilo – še eno Mozartovo operno umetnino *Don Giovanni*. Zato so Simfoniki RTV Slovenija z dirigentom Baylom toliko bolj smelo vstopili v novi ciklus Mozartin. Njihova briljanca je bila ravno pravi, če že ne kar perfektna. V tej izključno Mozartovi glasbi posvečeni (prvi) Mozartini je sledil *Koncert za klavir in orkester* v A-duru, KV 488, z malo znanim solistom pianistom **Klemenom Golnerjem**, sicer pianistom Simfonikov RTV Slovenija. Mozart je to delo pisal skoraj hkrati z že omenjeno *Figarovo svatbo*, zato tudi to (klavirsko) delo uvrščamo med velike dunajske klavirske koncerte, saj gre za neke vrste »simfonični koncert«. Zato je vsaj kar se tiče klavirskega dela, ta bleščeč in zahteven, kljub virtuoznim zahtevam pa je v celoti podrejen muzikalnemu razvoju. Golnerjeva interpretacija je bila bleda, morda nasploh je štela med najslabše solistične dosežke celotnega ciklusa. Zakaj taka programska odločitev, mi ni jasno, vendar Golner si zagotovo ni zaslužil te vloge. Blede interpretacije in slabi slogovni poudarki tako izrazito znane in klasicistične Mozartove mojstrovine so bili enako odzivni z naslova solista tako v obeh obrobni (hitrih) stavkih kot v sredinski romanci (Adagio). Finale koncerta je kljub temu intermezzu minil več kot optimistično in seveda spet z Mozartom in njegovo obsežno *Serenado* za pihala v B-duru, KV 361, »Gran partita« v kar sedmih obsežnih stavkih. Mozart je napisal več serenad, divertimentov, kasacij in nokturnov, ki so pravzaprav tako imenovana utilitaristična, uporabna glasba, pisana v tradiciji 18. stoletja. Število stavkov v teh delih je večje od štirikih, včasih tudi do osem. Med Mozartovimi najpomembnejšimi serenadami, tako po dolžini kot tudi po zasedbi, je prav *Serenada* v B-duru. Prav zato jo je neznanec poimenoval »Gran partita«. Delo traja dlje od vsake skladateljeve simfonije, skoraj celo uro. Zasedba terja kar dvanajst pihalcev in kontrabas. To je vsekakor presehalo tedanje izvedbene možnosti, ko so bogati glasbeniki prirejali koncerte na prostem za zabavo drugim in se jih je zbralo po navadi največ osem, morda deset. Nastala naj bi v letih 1781–1784, kaj več pa ni znanega o njenem nastanku. Gre za čas prvih Mozartovih dunajskih let, ko se je njegova kariera vendarle vsaj malo obrnila navzgor. Začetke predstavlja namesto ustaljene koračnice počasni uvod in kar aludira na skladateljeve simfonije ali komorna dela. Sledita menueta s trioma, ne manjka tema z variacijami, finale pa je razmeroma kratek. Mozart je v tej serenadi zgradil glasbeno jedrnat skuppek vsega najboljšega s področja simfonične, komorne, ljudske in umetne glasbene umetnosti. Naši simfoniki oz. le pihalci so delo izvedli natančno in v skladu Mozartovega duha, saj so npr. lahko uporabili tudi svoj zelo bogati inštrumentarij (štirikih) basovskih rogov.

Druga Mozartina (3. februarja) je minila brez Mozartove glasbe, ne pa brez njegovega duha. Kajti že uvodna *Simfonija* v D-duru, »La Veneziana« v treh stavkih je delo Antonia Salierija (1750–1825), ki je največ »pripomogel« k Mozartovi slavi – bil

je dvorni kapelnik na Dunaju, Mozart pa nikoli. Salierijeva glasba res ni vredna niti Mozartovega duha, kaj šele njegovega opusa. To je glasba, ki jo je tako rekoč povozil čas. Kaj podobnega se ne godi npr. z glasbo rodbine Bach, četudi je najslavnejši J. S. Bach. Tokrat glasba enega izmed (številnih) Bachovih sinov Carla Philippa Emanuela (1714–1788) »berlinskega« ali »hamburškega« Bacha ni v ničemer zaostajala za velikim očetom Bachom. K izvedbi njegovega *Koncerta* za violončelo in orkester v A-duru, Wq 172, je nemalo pripomogel solist **Igor Mitrović**, sicer solist violončelist Simfonikov RTV Slovenija. Pred »svojim« orkestrom in dirigentom Baylom se je postavil povsem suvereno, njegova trdna solistična in godalno dovršena soigra s spremljevalci pa je pokazala še eno od predklastičnih del v povsem pravi luči. Nadaljevanje in konec sta bila namenjena Bachovi glasbi in glasbi P. I. Čajkovskega: Johann Sebastian Bach (1685–1750) v priredbi Ottorina Respighija (1879–1936), *Preludij in fuga* v D-duru, BWV 532, in Peter Iljič Čajkovski (1840–1839), *Suita* v G-duru, št. 4, op. 61, »Mozartiana«. V obeh primerih je šlo za izključno orkestrsko, torej ansambelsko uglašena dela, ki so bila tako in drugače v Mozartovem duhu. Zato je tudi tokrat prišel v ospredje gostujoči dirigent, ki je z ansamblom samo še utrdil svoje odlike. Tudi Simfonikom RTV Slovenija očitno veliko bolj »ležijo« dela, ki niti niso tako ortodokсно povezana s sicer neminljivim Mozartom (Respighi, Čajkovski).

Tretja Mozartina (10. marca) je prinesla glasbo Beethovna, L. Mozarta in Schuberta. Bleščeči uverturi k baletu *Prometejeva bitja*, op. 42, Ludwiga van Beethovna (1770–1827) je sledila neke vrste integralna ali tudi kar naša prva tovrstna izvedba *Velike serenade* za trobento, trombon in orkester v D-duru Mozartovega očeta Leopolda Mozarta (1719–1787). V njej sta nastopila (spet iz orkestrskih vrst) solista trobentač **Jure Gradišnik** in pozavnist **Mihael Šuler**. Avtor glasbe L. Mozart je bil v svojem času priznan skladatelj, violinist in pisec esejev o glasbi. Šolal se je v Augsburgu in Salzburgu, nato je bil domači učitelj pri bogatih aristokratih, kasneje pa je postal violinist na salzburškem cerkvenem dvoru. Oče W. A. Mozarta Leopold Mozart je najbolj zaslovel kot pisec odličnega učbenika za violino. Ta je bil nemudoma preveden v francoščino in holandsščino. Postal je najpomembnejši pripomoček za učenje strunskega glasbila v drugi polovici 18. stol. Predvsem pa se je oče Mozart intenzivno ukvarjal z vzgojo obeh otrok: Marie Anne in nesmrtnega Wolfganga. Tako se je Leopold šele s preselitvijo sina Wolfganga Amadeusa na Dunaj (1781) intenzivneje posvetil skladanju. Napisal je več sakralnih del, kantat, oratorijev, maš, litanij in magnificatov, pa tudi simfonij, serenad in divertimentov. *Velika serenada* v D-duru, ki so jo v celoti našli šele v sedemdesetih letih 20. stol., je sijajno delo za dva solistična trobilna inštrumenta. Dotlej smo ga poznali le kot neke vrste fragmentarno ostalino, sedaj, v celoti tega dela, sta dva stavka napisana za trobento (solo), trije pa za trombon (solo). Doslej

se je pogosto dogajalo, da so stavke v določenem trenutku iz neznanega razloga razdvojili in jih izvajali kot posamezni in samostojni skladbi. Oba solista sta pri tem uporabila svoja različka: trobentač Gradišnik pikolo ali visoko (baročno, Bachovo) trobento, pozavnist Šuler pa (visoko) altovsko pozavno. V obeh primerih je šlo za prave trobilne bravure, ki jih po sicer znanih in priznanih dosežkih naše prve tovrstne generacije odličnih solistov zdaj nadaljuje najmlajša generacija odličnih mladih trobilcev ljubljanske trobilne šole. V tem blišču je ansambel pod ponovno trdno taktirko dirigenta Benjamina Bayla sklenil Mozartino z *Veliko simfonijo* v C-duru, št. 8, D 944, Franza Schuberta (1797–1828).

B. Bayl

Zadnja (četrt) Mozartina je bila bolj nadaljevanje ali pa kar sklepni crescendo te sezone. Tudi tokrat sta bila v »soju žarometov« oba »hišna« klarinetista **Jurij Hladnik** in **Bernard Belina**. Koncert, ki je spet minil brez Mozartove glasbe, je tokrat uvodoma prinesel *Variacije na Haydnovo temo*, op. 56a, Johanesa Brahmsa (1833–1897), *Koncert* za dva klarineta in orkester v Es-duru, op. 35, Františka Vincenca Kramarja (Krommer; 1759–1831) in *Simfonijo* v D-duru, št. 104, Hob. I:104. Avtor dvojnega klarinetnega koncerta je deloval na Dunaju. Tu je bil najprej učitelj violine, verjetno pa tudi kompozicije. Postal je dvorni skladatelj in kapelnik in naključje je hotelo, da je bil zadnji na tem delovnem mestu, saj po njegovi smrti na (dunajskem) dvoru niso več zaposlovali skladateljev. V njegovem – Krommerjevem – opusu je okrog tristo skladb. V njih je mogoče zaslediti odlične kombinacije dosežkov dunajske kompozicijske šole z velikim umetnikovim smislom za ekspresivnost in z izostrenim smislom za humor. Kramar je bil v svojem

času enako cenjen kot sodobnik Haydna, še posebno pa so bili priljubljeni njegovi godalni kvarteti. Marsikateri celo pišejo, da je bil pravzaprav velik tekmeč celo Beethovnu. Danes seveda že dolgo ni več tako, saj ob Haydnu, Mozartu in Beethovnu Krommerja komaj še kdo pozna. Morda le še klarinetisti? Kramarju je bil klarinet najbolj blizu, saj je v njegovem opusu moč najti več skladb za to (tenorsko) pihalo. Tako je nastala v Kramarjevem opusu obsežna literatura, ki jo lahko vsaj delno primerjamo z Mozartovimi pa tudi z Webrovimi umetninami in je še danes pomemben del v tovrstni glasbeni zapuščini. *Koncert* za dva klarineta v Es-duru je nastal leta 1802, samo enajst let po sijajni Mozartovi umetnini za to pihalo (*Koncert v A-duru*, KV 622, 1791). To tehnično pa tudi muzikalno bleščeče delo sta oba solista (Hladnik in Belina) izvedla bravurozno: od

številnih dramatičnih preobratov v prvem stavku, prek dialoga obeh solistov v drugem, počasnem stavku (*Adagio*) do opazne šaljivosti v sklepnem Rondoju. Tako je zaključna *Simfonija* Josepha Haydna (1732–1809) ostala bolj ali manj v senci obeh klarinetistov.

Klarinetista sta zagotovo poleg dirigenta in orkestra ostala ob že izpostavljenih trobilcih (Gradišnik in Šuler) »zvezdi« vseh štirih koncertov oz. *Mozartin 2013*. Vse štiri Mozartine so poleg (avstralskega) dirigenta Bayla, Simfonikov RTV Slovenija in (mladih) solistov iz orkestrskih vrst pomagala sooblikovati še aktualna koncertna mojstra orkestra Benjamin Ziervogel in Kana Matsui v različnih kombinacijah.